

नीलकण्ठ नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

धादिङ्गेश्वरी, धादिङ

पत्र संख्या: ०७८/७९,

चलानी नं. २०८३

बागमती प्रदेश, नेपाल

मिति: २०७९।०२।१४

विषय: वस्तिस्तरबाट योजना छनौट गर्ने कार्य प्रारम्भ गर्नुहुन ।

श्री वडा कार्यालय (सबै)

नीलकण्ठ नगरपालिका,

धादिङ ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा २१(३) मा गाउँपालिका र नगरपालिकाले प्रत्येक वर्ष असार महिनाको १० गतेभित्र आगामी आर्थिक वर्षको राजस्व र व्ययको अनुमान सम्बन्धित गाउँ सभा वा नगर सभामा पेश गर्नुपर्नेछ भन्ने वाध्यात्मक कानूनी व्यवस्था रहेको विषय सबैमा जानकारी नै छ । स्थानीय तहमा बजेट निर्माण प्रकृयाका विभिन्न चरणहरू रहेका छन् । ती चरणहरू यसै पत्रसाथ संलग्न गरी पठाइएको स्थानीय तहको बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ को सम्बन्धित दफाहरूबाट समेत जानकारी हुनेछ । वार्षिक बजेट तर्जुमामा वस्तिस्तरदेखि नगर सभाको बैठकसम्म विभिन्न चरणहरू पार गर्नुपर्ने हुन्छ । भर्खरै मात्र नगर कार्यपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख लगायत नगर सभाका सदस्यहरूको निर्वाचन भई पदवहाली गरेको अवस्था छ । अझै कार्यपालिकाको बाँकी सदस्यहरूको निर्वाचन हुने क्रममा रहेको छ । कार्यपालिकाको बाँकी सदस्यहरूको निर्वाचन भईसकेपछि मात्र नगर कार्यपालिकाले पूर्णता लिनेछ । उक्त समयसम्म कुर्दा नगर सभामा बजेट पेश गर्ने मिति नजिकिने हुनाले तहाँ वडा अन्तर्गत विभिन्न वस्तिहरू छनौट गरी आवश्यकता तथा औचित्यमा आधारित रहेर आगामी वर्षका लागि योजना तथा कार्यक्रमहरू छनौट गरी वडा समितिमा छलफलको प्रवन्ध मिलाउनुहुन अनुरोध छ । कार्यपालिकाले पूर्णता नपाएको विद्यमान अवस्थामा राजस्व परामर्श समिति तथा श्रोत अनुमान समितिले समेत पूर्णता नपाएकाले हालका लागि तहाँ वडा अन्तर्गत बजेटको सीमा (Budget Ceiling) पठाउन सकिएको छैन । माथि उल्लिखित दुई समितिहरूले पूर्णता पाउँदासाथ तहाँ वडाको लागि आगामी आर्थिक वर्षको बजेटको सीमा समेत पठाइने छ । बजेट निर्माणको समय सीमालाई मध्यनजर गर्दै आगामी आर्थिक वर्षका लागि वस्तिस्तरबाट योजना तथा कार्यक्रमहरू छनौट गरी वडास्तरमा एकीकृत गर्ने कार्य प्रारम्भ गर्नुहुन अनुरोध गर्दै आगामी आर्थिक वर्षको लागि नगर सभामा वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम पेश गर्ने मिति २०७९ साल असार महिनाको ७ गते मंगलबार तय भएको बेहोरा समेत यसै पत्रसाथ अनुरोध छ ।

(नेत्रप्रसाद पौडेल)

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

अवगतार्थ

श्री प्रमुखज्यू, नीलकण्ठ नगरपालिका, धादिङ ।

श्री उपप्रमुखज्यू, नीलकण्ठ नगरपालिका, धादिङ ।

कार्यालय ठेगाना: नीलकण्ठ नगरपालिका वडा नं. ३, धादिङ

Email: neelakanthamun@gmail.com

website: www.neelakanthamun.gov.np

वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम

४.१ पृष्ठभूमि

आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्ने माध्यम वार्षिक योजना वार्षिक विकास कार्यक्रम हो। वार्षिक योजनालाई वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको रूपमा तयार गरिन्छ। वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा र स्वीकृत नभई नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन हुन सक्दैन। वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमबाट कार्यक्रम छनौट र बजेट विनियोजन गरी स्वीकृत भएपश्चात् मात्र कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ। यसकारण वार्षिक विकास कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन अति महत्वपूर्ण छ। वार्षिक विकास कार्यक्रमलाई योजनाको सोच वा लक्ष्यसँग तादात्म्यता मिलाउने औजारको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिन्छ। वार्षिक विकास कार्यक्रम तयार गर्दा चालु मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई विशेष ध्यान दिई तयार गर्नुपर्दछ। कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपालको संविधानमा भएका नीतिगत व्यवस्था, मौलिक हक, निर्देशक सिद्धान्त, सम्बन्धित अनुसूची र अन्य प्रावधान, गाउँ नगरपालिकाको आवश्यकता, प्रदेश तथा राष्ट्रिय योजनामा उल्लिखित उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, स्थानीय विकास लक्ष्य, २०३० को मार्गचित्र र अतिक्रम विकसित मुलुकबाट विकासोन्मुख राष्ट्रमा स्तरोन्नति कार्ययोजना, सेण्डाई फ्रेमवर्क (२०१५-२०३०) र पेरिस सम्झौता, २०१६ लगायतका अन्य अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरू जस्ता पक्षलाई समेत ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ।

वार्षिक विकास कार्यक्रममा समावेश गरिएका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको गाउँ नगरपालिकाको आवधिक योजनाको रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकास लक्ष्य सङ्केत, लैङ्गिक सङ्केत र जलवायु सङ्केतका आधारमा स्रोत वितरणलाई विश्लेषण गरी प्रस्तुत गर्नुपर्दछ।

४.२ आवश्यकता तथा औचित्य

नेपालको संविधानले सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको आर्थिक अधिकार सम्बन्धी विषयमा कानून बनाउने, वार्षिक बजेट बनाउने, निर्णय गर्ने, नीति तथा योजना तयार गर्ने र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था समेत गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको विषयमा स्थानीय स्तरको विकासको लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक र विषय क्षेत्रगत दीर्घकालीन तथा मध्यमकालीन योजना बनाइ लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले सार्वजनिक खर्चको अनुमानित विवरण तयार गर्ने, मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्ने, आवश्यकताको प्रक्षेपण गर्ने, राजस्वको प्रक्षेपण तयार गर्ने र वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

आवधिक योजनाले लिएका लक्ष्य, मध्यमकालीन खर्च संरचनाले गरेका व्यवस्थालाई स्रोत साधनसँग तालमेल गरी प्राथमिकताका साथ स्रोतको विनियोजन गर्न वार्षिक विकास कार्यक्रम आवश्यक हुन्छ। नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियाका सन्दर्भमा अगाडि सारेका विषयवस्तुहरूलाई मूर्तरूप दिन, वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा एकरूपता कायम गर्न र दिगो विकासका लक्ष्यलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा स्थानीयकरण गर्न राष्ट्रिय योजना आयोगबाट मार्गदर्शन हुनु आवश्यक छ।

४.३ वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाको उद्देश्य

वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य स्थानीय आवधिक योजनाको लक्ष्य एवम् उद्देश्य प्राप्तिको लागि स्थानीय तहमा सञ्चालन गरिने विकास आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको प्रभावकारिता कायम गर्नु हो। तसर्थ, वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम (वार्षिक योजना) तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनासँग तादात्म्यता कायम गर्नु अनिवार्य हुन्छ। आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारमा तयार गर्नुपर्दछ। जसले वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमलाई आवधिक योजनासँग जोड्दछ। यसका साथै वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको उद्देश्य विकास कार्यक्रममा पारदर्शिता, स्थानीय स्रोत साधनहरूको न्यायोचित वितरण र विनियोजित बजेटबाट अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु पनि हो।

४.४ नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था

गाउँपालिका नगरपालिकाले वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा नेपालको संविधानका साथै देहायका उल्लिखित नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई आधार लिनु पर्नेछ:-

- (क) दीर्घकालीन सोच तथा राष्ट्रिय योजना;
- (ख) सम्बन्धित प्रदेश तथा स्थानीय तहको आवधिक योजना;
- (ग) सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको नीति, विषयगत रणनीतिक गुरुयोजना;
- (घ) स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना;
- (ङ) दिगो विकास लक्ष्य;
- (च) विपद् जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री स्थानीय शासन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण लगायत विकासका अन्तरसम्बन्धित विषयहरू;
- (छ) नेपाल सरकारले अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा जनाएका प्रतिवद्धताबाट सिर्जित दायित्व;
- (ज) सङ्घ र प्रदेश सरकारले अवलम्बन गरेका आर्थिक तथा अन्य विषय क्षेत्रगत नीति आदि।

यसका साथै स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा देहायमा उल्लिखित ऐन, नियम तथा निर्देशिकालाई समेत आधार लिनु पर्नेछ:

- (क) राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
- (ख) अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- (ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- (घ) स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- (ङ) सङ्घीय र प्रदेश सरकारले जारी गरेका नीति, कानून तथा मापदण्ड

- (च) स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, आर्थिक व्यवस्थापन तथा सम्पत्ति हस्तान्तरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४
- (छ) विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- (ज) प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट नमूना निर्देशिका, २०७७
- (झ) सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावली, २०६४ का सान्दर्भिक दफा तथा नियमहरू

४.५ वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा ध्यान दिनुपर्ने विषय

- गाउँ नगरपालिकाले वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा देहायका विषयहरूमा ध्यान दिनुपर्नेछः
- (क) सङ्घ र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल विषय, समय र प्रक्रिया;
- (ख) आवधिक योजना र मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुसार प्राथमिकताका विषयहरू;
- (ग) आयोजना पहिचान, सम्भाव्यता अध्ययन र प्राथमिकता निर्धारण भई आयोजना वैङ्गमा समावेश भएका आयोजनाहरू;
- (घ) वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा प्रत्यक्ष योगदान पुर्याने कार्यक्रम;
- (ङ) सुशासन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, बालमैत्री स्थानीय शासन र लक्षित वर्गको सशक्तीकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित विषयहरू;
- (च) समाजका सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायको अधिकतम सहभागिता सुनिश्चित गर्ने विषयहरू;
- (छ) अन्तर स्थानीय तहको योजना कार्यान्वयनमा सघाउ पुर्याने विषयहरू;
- (ज) विषयगत क्षेत्र र भौगोलिक सन्तुलन कायम गर्ने पक्षहरू;
- (झ) दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण तथा लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय तहले गर्नुपर्ने कार्यहरू।

४.६ संस्थागत व्यवस्था

वार्षिक योजना सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया अनुसार चरणबद्ध रूपमा तर्जुमा गर्नुपर्ने र सोको लागि कानूनले विभिन्न संस्थागत संयन्त्रको व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा व्यवस्था भएका वार्षिक योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित संस्थागत संयन्त्र तथा सोको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार रहेका छन्ः

४.६.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति

नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र अन्य प्रचलित कानूनको अधिनमा रही स्थानीय तहले आफ्नो कार्य क्षेत्रभित्र परिचालन गर्न सक्ने राजस्वका स्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने राजस्वको अनुमान गर्ने प्रयोजनको लागि देहाय बमोजिमको एक स्थानीय राजस्व परामर्श समिति गठन गर्नुपर्नेछः-

(१) उपाध्यक्ष वा उपप्रमुख	- संयोजक
(२) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य
(३) कार्यपालिकाले तोकेको कार्यपालिकाका सदस्य मध्येबाट १ जना महिलासहित २ जना	- सदस्य
(४) निजी क्षेत्रको उद्योग वाणिज्यसम्बन्धी मान्यता प्राप्त संस्थाको गाउँ वा नगर तहको अध्यक्ष वा निजले तोकेको प्रतिनिधि	- सदस्य

- (५) घरेलु तथा साना उद्योगसम्बन्धी मान्यता प्राप्त संस्थाको नगर वा गाउँ तहको अध्यक्ष वा निजले तोकेको प्रतिनिधि - सदस्य
- (६) कार्यपालिकाको राजस्व महाशाखा विभाग वा शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

राजस्व परामर्श समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछः

- (क) राजस्वसम्बन्धी नीति कानूनको तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सो को परिपालनाको सम्बन्धमा आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने ;

नोट: परामर्श दिँदा, कर वा गैरकर राजस्वको प्रस्ताव गर्दा वा भैरहेको कर वा गैरकर राजस्वमा परिवर्तन गर्नु पर्दा त्यसको औचित्य तथा त्यसबाट पर्ने प्रभाव समेत उल्लेख गरी प्रस्ताव तयार गर्ने । साथै नेपाल सरकार, अन्य प्रदेश वा स्थानीय तहले लगाएका कर वा गैरकर र त्यसका दरसँग यथासम्भव तादात्म्यता हुने गरी गर्नुपर्ने हुन्छ ।

- (ख) राजस्वका स्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको अनुमान गर्ने;
- (ग) राजस्वका दर र क्षेत्र लगायतका आधारमा आन्तरिक आयको विश्लेषण र अनुमान गर्ने;
- (घ) स्थानीय उद्योग तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन र रोजगारी सिर्जनामा योगदान दिने किसिमको कर नीतिको सम्बन्धमा परामर्श दिने;
- (ङ) कर राजस्व, गैरकर राजस्व, सेवा शुल्क, दस्तुर सम्बन्धमा परामर्श दिने;
- (च) राजस्व प्रशासन सुधारको लागि अन्य आवश्यक परामर्श दिने ।

स्थानीय राजस्व परामर्श समितिले राजस्व प्रक्षेपण गरी प्रत्येक वर्षको पौष १५ गते भित्र सम्बन्धित तहको कार्यपालिकामा पेश गरी सक्नु पर्नेछ ।

४.६.२ स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति

गाउँपालिका नगरपालिकामा प्राप्त हुने आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकम, अनुदान, ऋण र अन्य आयको प्रक्षेपण र सोको सन्तुलित बितरणको खाका तथा बजेट सीमा निर्धारण गर्न देहाय बमोजिमको स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति गठन गर्नुपर्नेछः-

- (क) अध्यक्ष वा प्रमुख - संयोजक
- (ख) उपाध्यक्ष वा उपप्रमुख - सदस्य
- (ग) कार्यपालिकाका सदस्यहरू मध्ये महिला, दलित वा अल्पसंख्यक समेतको प्रतिनिधित्व हुने गरी अध्यक्ष वा प्रमुखले तोकेको चार जना - सदस्य
- (घ) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य सचिव

द्रष्टव्यः (१) समितिले आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित कर्मचारी र विषय विज्ञलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रित सदस्यको रूपमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(२) खण्ड (ग) बमोजिम सदस्य तोकदा अध्यक्ष वा प्रमुखले आफू सम्बद्ध राजनीतिक दल बाहेकको राजनीतिक दलको सदस्य समेतलाई तोकनु पर्नेछ तर कार्यपालिकामा अन्य राजनीतिक दलको प्रतिनिधित्व नभएको हकमा यो व्यवस्था लागू हुने छैन।

स्रोत अनुमान तथा बजेट निर्धारण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :-

- (क) आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने आय, नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण, आन्तरिक ऋण तथा अन्य आयको प्रक्षेपण गर्ने;
- (ख) राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक प्राथमिकता र स्थानीय आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी प्रक्षेपित स्रोत र साधनको सन्तुलित वितरणको खाका तय गर्ने;
- (ग) आगामी आर्थिक वर्षको लागि स्रोत अनुमानको आधारमा बजेटको कुल सीमा निर्धारण गर्ने;
- (घ) विषय क्षेत्रगत बजेटको सीमा निर्धारण गर्ने;
- (ङ) नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त मार्गदर्शन, स्थानीय आर्थिक अवस्था, आन्तरिक आयको अवस्था समेतको आधारमा बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारणका आधार तथा विधि तय गर्ने;
- (च) विषय क्षेत्रगत बजेट तर्जुमासम्बन्धी मार्गदर्शन तय गर्ने;
- (छ) स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण सम्बन्धमा स्थानीय तहको आवश्यकता र निर्णय बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने।

समितिले आफ्नो कार्य प्रत्येक आर्थिक वर्षको बैशाख १० गते भित्र सम्पन्न गरिसक्नु उपयुक्त हुन्छ।

४.६.३ वडा समिति

गाउँ नगरपालिकामा रहने प्रत्येक वडामा वडा अध्यक्ष र चारजना सदस्यहरू रहेको वडा समिति रहनेछ। वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हुने व्यवस्था रहेको छ। वडा समितिले वडाको दैनिक कार्य सञ्चालन, नियमन, नियन्त्रण, योजना तर्जुमा, प्राथमिकता निर्धारण, कार्यान्वयन र अनुगमनका अतिरिक्त योजना तर्जुमा सम्बन्धमा देहायअनुसारको कार्य गर्नुपर्नेछ :-

- (क) वडाभित्रका वस्ती टोल नक्शाङ्कन गरी वस्ती टोलस्तरमा योजना तर्जुमाको लागि सहजीकरण गर्न सदस्यलाई जिम्मेवारी प्रदान गर्ने;
- (ख) महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका, पिछडिएका वर्ग, युवा, ज्येष्ठ नागरिक, स्थानीय स्रोत व्यक्ति, उद्यमी र व्यवसायी प्रतिनिधि, समुदायमा आधारित संस्थाहरूको प्रतिनिधि आदिको समेत समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गरी वस्ती टोल स्तरमा योजना तर्जुमा भेला आयोजना गर्ने;
- (ग) योजना तर्जुमा भेलाबाट विपद् र जलवायु जोखिम विश्लेषण, आवश्यकता पहिचान र प्राथमिकता निर्धारण गरी वस्ती टोल स्तरमा आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्ने;
- (घ) वस्ती टोल स्तर भेला तथा छलफलको अभिलेखीकरण गरी छनौट भएका आयोजना कार्यक्रमहरूको सूची तयार गर्ने;
- (ङ) वस्ती टोल स्तरबाट छनौट भएका आयोजना तथा कार्यक्रमको विषय क्षेत्रअनुसार छुट्याउने;

- (च) प्राथमिकता निर्धारणका मापदण्ड र आधार (Criteria) तथा विधि बमोजिम विषयगत रूपमा आयोजना कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने;
- (छ) उपलब्ध बजेट सीमा र प्राथमिकताक्रमको आधारमा आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्ने;
- (ज) छनौट भएका आयोजना कार्यक्रमको विवरण तयार गरी कार्यपालिका मार्फत बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्ने;
- (झ) दुई वा सो भन्दा बढी वडा समेटिने तथा वडाको बजेट सीमाले नपुग्ने आयोजनाहरू आवश्यक भएमा महत्वपूर्ण परियोजना कार्यक्रमको छुट्टै सूची तयार गरी कार्यपालिकामा पेश गर्ने।

४.६.४ विषयगत समिति

कार्यपालिकाले विषयगत महाशाखा शाखाबाट प्राथमिकता निर्धारण भई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विषय क्षेत्रगत रूपमा छलफल, विश्लेषण र प्राथमिकता निर्धारण गरी पेश गर्न देहाय बमोजिमको विषयगत समिति गठन गर्नुपर्नेछ:-

- (क) विषयगत क्षेत्र हेर्ने कार्यपालिकाले तोकेको कार्यपालिकाको सदस्य - संयोजक
- (ख) कार्यपालिकाका सदस्यहरू मध्ये महिला, दलित वा अल्पसंख्यक समेतको प्रतिनिधित्व हुने गरी अध्यक्ष वा प्रमुखले तोकेको २ जना - सदस्य
- (ग) सम्बन्धित क्षेत्रका विषयगत महाशाखा शाखा प्रमुख - सदस्य
- (घ) कार्यपालिकाले तोकेको सम्बन्धित महाशाखा शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

द्रष्टव्यः सम्बन्धित विषय क्षेत्रमा एक भन्दा बढी महाशाखा शाखा रहेको अवस्थामा कार्यपालिकाले कुनै एक महाशाखा शाखा प्रमुखलाई सदस्य सचिव तोकी अन्य महाशाखा शाखा प्रमुखलाई सदस्यको रूपमा समावेश गर्नु पर्नेछ। समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित कर्मचारी, गैसस तथा विषय विज्ञलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रित सदस्यको रूपमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।

कार्यपालिकाले विषयगत समिति गठन गर्दा देहायका क्षेत्रहरूमा छुट्टाछुट्टै रूपमा समिति गठन गर्नुपर्नेछ:-

- (क) आर्थिक विकास;
- (ख) सामाजिक विकास;
- (ग) पूर्वाधार विकास;
- (घ) वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन;
- (ङ) संस्थागत विकास र सुशासन।

विषयगत समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:-

- (क) बडा समितिले वडाको सीमाभन्दा बाहिर पर्ने कार्यपालिकामा पेश गरेका आयोजना तथा कार्यक्रमको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने;
- (ख) विषयगत महाशाखा शाखाले प्राथमिकता निर्धारण सहित पेश गरेका विषय क्षेत्र उपक्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रमको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने;
- (ग) वडा समितिहरूले छुट्टै सूचीको रूपमा पेश गरेका आयोजना तथा कार्यक्रम विषयगत महाशाखा शाखाले योजनाको प्राथमिकतामा समावेश नगरेको भए अध्ययन विश्लेषण गरी समावेश गर्ने;

- (घ) विषयगत आयोजना तथा कार्यक्रम आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत रणनीतिक गुरुयोजना, चालु आर्थिक वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुरूप भए नभएको यकिन गर्ने र नभएको भए सोअनुसार गर्ने व्यवस्था मिलाउने;
- (ङ) सम्बन्धित विषय क्षेत्रभित्र पर्ने उपक्षेत्रहरू बीच आयोजना तथा कार्यक्रमको दोहोरोपना हटाउने, सामञ्जस्यता र बजेटको सन्तुलन कायम गर्ने;
- (च) दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तमा योगदान पुर्याउने आयोजना तथा कार्यक्रम समावेश गर्ने व्यवस्था मिलाउने;
- (छ) विषयगत महाशाखा शाखाबाट प्राथमिकता निर्धारण सहित पेश भएका आयोजना तथा कार्यक्रमको पुनः प्राथमिकता निर्धारण गर्ने।

४.६.५ बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति

स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिबाट निर्धारण भएको राजस्वको प्रक्षेपण, वितरणको खाका र बजेट सीमामा आधारित भै स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न देहाय बमोजिमको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति गठन गर्नुपर्ने हुन्छ:-

(क) उपाध्यक्ष वा उपप्रमुख	- संयोजक
(ख) विषयगत क्षेत्र हेर्ने गाउँ वा नगर कार्यपालिकाका सदस्यहरू	- सदस्य
(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य
(घ) योजना महाशाखा विभाग वा शाखा प्रमुख	- सदस्य सचिव

यस समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) आगामी आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रमको प्रस्ताव तयार गर्ने;
- (ख) स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले दिएको बजेट सीमा भित्र रही बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्ने;
- (ग) बजेट तथा कार्यक्रमको प्रस्तावलाई विषय क्षेत्रगत रूपमा छलफल गर्ने व्यवस्था मिलाई अन्तिम प्रस्ताव तयार गरी कार्यपालिकामा पेश गर्ने;
- (घ) योजना तथा कार्यक्रममा दोहोरोपना हुन नदिने व्यवस्था मिलाउने र योजना तथा कार्यक्रम बीच आपसी तादात्म्यता कायम गर्ने;
- (ङ) बजेट तथा कार्यक्रम सम्बन्धी स्थानीय तहको आवश्यकता बमोजिम अन्य कार्यहरू गर्ने।

४.७ स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाका चरण तथा कार्य

नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनले स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धमा गरेका व्यवस्थाहरूलाई एकीकृत गरी स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाका चरण तथा कार्यहरू तय गरिएको छ। जस अनुसार स्थानीय तहको योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई ७ चरण र २४ क्रियाकलापहरूमा वर्गीकरण गरिएको छ। योजना तर्जुमाका सबै चरण तथा कार्यहरूमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी विषयहरू समेत समावेश गरिनुपर्दछ। स्थानीय तहको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमाका चरण, सो अन्तर्गतका कार्य, समयतालिका र प्रमुख जिम्मेवारी देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएका छन्:-

चरण	योजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्य	समयसीमा	प्रमुख जिम्मेवारी
१. बजेटको पूर्व तयारी	१. विषय क्षेत्रसँग सम्बन्धित सूचना सङ्कलन र विश्लेषण गरी स्थितिपत्र अद्यावधिक गर्ने	मंसिर मसान्तभित्र	विषयगत महाशाखा / शाखा
	२. आगामी तीन आ.व.मा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत कार्यक्षेत्र भित्रका विषयहरूमा हुने सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्ने	पुस १५ गतेभित्र	विषयगत महाशाखा / शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, विषयगत समिति
	३. आगामी आ.व.को राजस्व (आन्तरिक स्रोत, राजस्व बाडफाँट, रोयल्टी, अनुदान र ऋण) को प्रक्षेपण र अनुमान तयार गर्ने	पुस १५ गतेभित्र	राजस्व परामर्श र श्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति
	४. आय व्ययको प्रक्षेपण गरिएको तथ्याङ्क विवरण संघ र प्रदेश अर्थ मन्त्रालयमा पेश गर्ने	पुस मसान्तसम्म	राजस्व तथा आर्थिक प्रशासन शाखा
	५. विषयगत क्षेत्र विभाजन गर्ने र सदस्यलाई जिम्मेवारी दिने	माघ मसान्तभित्र	कार्यपालिका
२. श्रोत अनुमान र कुल बजेट सीमा निर्धारण	६. संघ र प्रदेशबाट अनुदान र राजस्व बाँडफाँट र रोयल्टीको सीमा र मार्गदर्शन प्राप्त गर्ने	संघबाट फागुन र प्रदेशबाट चैत मसान्तभित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	७. गैसस, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था आदिसँग योजना तथा बजेट सम्बन्धमा पूर्व बजेट छलफल गर्ने	चैत मसान्तभित्र	प्रमुख / अध्यक्ष
	८. नीति तथा कार्यक्रम तयार गरी अध्यक्ष / प्रमुखद्वारा सभामा पेश गर्ने	वैशाख ७ गतेभित्र	प्रमुख / अध्यक्ष
	९. बजेट तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारणका आधार तथा विधि तयार गर्ने	वैशाख ७ गतेभित्र	श्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति
	१०. कुल बजेट अनुमान, सीमा निर्धारण र बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन तयार गर्ने	वैशाख १० गतेभित्र	श्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति
	११. विषयगत महाशाखा शाखा तथा वडा कार्यालयलाई बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन उपलब्ध गराउने	वैशाख १५ गतेभित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३. वस्ती टोल स्तरबाट योजना छनौट	१२. वस्ती टोल बैठकको कार्यतालिका तयारी र जिम्मेवारी बाँडफाँट गर्ने	वैशाख मसान्तभित्र	वडा समिति
	१३. वस्ती टोलस्तरमा आयोजना छनौट गरी वडा समितिमा पेश गर्ने	वैशाख मसान्तभित्र	वडा समिति र समितिका तोकिएका सदस्य
४. वडा स्तरीय योजना प्राथमिकता निर्धारण	१४. वस्ती टोलस्तरबाट प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विषय क्षेत्रअनुसार छुट्याउने	जेष्ठ १० गतेभित्र	वडा समिति तथा कार्यालय
	१५. वडाको बजेट सीमा भित्रका र अन्य महत्वपूर्ण आयोजनालाई विषयगत रूपमा प्राथमिकता निर्धारण गरी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्ने	जेष्ठ १० गतेभित्र	वडा समिति तथा कार्यालय

चरण	योजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्य	समयसीमा	प्रमुख जिम्मेवारी
५. एकीकृत बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा	१६. विषयगत महाशाखा शाखाबाट विषय क्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने	जेठ १५ गतेभित्र	विषयगत महाशाखा शाखा
	१७. विषयगत समितिमा छलफल र प्राथमिकता निर्धारण तथा साङ्केतिकरण गर्ने	जेठ २५ गतेभित्र	विषयगत समिति
	१८. बजेट (राजस्व, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्था) तथा वार्षिक विकास कार्यक्रमको प्रस्ताव तयार गर्ने	जेठ मसान्तभित्र	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति
	१९. गैसस तथा विकास साभेदारको कार्यक्रमलाई एकीकृत गरी समावेश गर्ने	असार ५ गतेभित्र	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति
	२०. आर्थिक विधेयकको मस्यौदा तयार गरी पेश गर्ने	असार ५ गतेभित्र	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति
	२१. विनियोजन विधेयकको मस्यौदा तयार गरी पेश गर्ने	असार ५ गतेभित्र	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति
६. कार्यपालिकाबाट स्वीकृति र सभामा पेश	२२. बजेट (राजस्व, व्यय र वित्तीय व्यवस्थाको अनुमान), वार्षिक विकास कार्यक्रम, मध्यमकालीन खर्च संरचना, आर्थिक एवं विनियोजन विधेयक कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी सभामा प्रस्तुत गर्ने	असार १० गतेभित्र	स्थानीय कार्यपालिका
७. सभाबाट स्वीकृति	२३. बजेट (राजस्व, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्थाको अनुमान) वार्षिक विकास कार्यक्रम, मध्यमकालीन खर्च संरचना, आर्थिक तथा विनियोजन विधेयक पारित गर्ने र आर्थिक ऐन तथा विनियोजन ऐन राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने	असार मसान्तभित्र	स्थानीय सभा
	२४. बजेट पुस्तिका तयारी तथा छपाइ गर्ने	साउन १५ गतेभित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

४.८ वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रिया

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले चरणबद्ध रूपमा निम्न उल्लिखित सहभागितामूलक प्रक्रिया अवलम्बन गरी वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्नेछः

चरण १ : बजेटको पूर्व तयारी

यस चरण अन्तर्गत देहायका कार्यहरू सञ्चालन गर्नुपर्नेछः

१.१ वस्तुस्थिति विवरण (Profile) तयार तथा अद्यावधिक गर्ने

गाउँ, नगरपालिकाले प्रत्येक वर्ष आगामी आर्थिक वर्षको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नु पूर्व स्थानीय तहको भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, पूर्वाधार, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन एवम् सुशासन लगायतका क्षेत्रको स्थिति भल्कने गरी स्थिति पत्र तयार वा अद्यावधिक गर्नुपर्नेछ । वस्तुस्थिति विवरण तयार तथा अद्यावधिक गर्दा सूचना प्रविधिमा आधारित भई तयार गर्नुपर्नेछ । यसका लागि विषयगत महाशाखा शाखा एकाइले विषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धित सूचनाहरू

सङ्कलन तथा विश्लेषण गरी विषयगत विवरण अद्यावधिक गर्नुपर्नेछ। वस्तुस्थिति विवरणको न्यूनतम विषयवस्तु तथा ढाँचा **अनुसूची - २** मा उल्लेख भएबमोजिम हुनुपर्नेछ र तर गाउँ नगरपालिकाले आफ्नो आवश्यकता र विशेषता अनुरूप विषयवस्तुहरू थप गर्न सक्नेछन्।

१.२ विषयगत क्षेत्र छुट्याउने

गाउँ नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालन गर्ने विकास कार्यहरूलाई देहाय अनुसारका विषय क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्नुपर्दछ। यस प्रकार वर्गीकरण गर्दा स्थानीय तहको आवश्यकता र प्राथमिकता अनुसार विषय क्षेत्रभित्र उपक्षेत्रहरू मिलाउन सकिनेछ।

- (क) **आर्थिक विकास:** यस क्षेत्र अन्तर्गत कृषि, सिंचाइ, पशु विकास, पर्यटन, उद्योग तथा वाणिज्य, सहकारी तथा वित्तीय सेवा आदि उपक्षेत्रहरू समावेश गर्नुपर्दछ। यसका साथै दिगो विकास लक्ष्य अन्तर्गत लक्ष्य १: गरिबी हटाउनु, लक्ष्य २: शून्य भोकमरी, लक्ष्य ८: मर्यादित काम तथा आर्थिक वृद्धि र लक्ष्य १०: असमानतामा कमीलाई यसै विषय क्षेत्रमा समावेश गर्नुपर्दछ।
- (ख) **सामाजिक विकास:** यस विषय क्षेत्रभित्र शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, संस्कृति प्रवर्द्धन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, संरक्षण, महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक आदि उपक्षेत्रहरू समावेश गर्नुपर्दछ। साथै दिगो विकास लक्ष्य अन्तर्गत लक्ष्य ३: स्वस्थ जीवन र आरोग्यता, लक्ष्य ४: गुणस्तरीय शिक्षा, लक्ष्य ५: लैङ्गिक समानता, लक्ष्य ६: स्वच्छ पानी र सरसफाइलाई यस विषय क्षेत्रमा समावेश गर्नुपर्दछ।
- (ग) **पूर्वाधार विकास:** यस विषय अन्तर्गत सडक तथा पुल, भवन तथा सहरी विकास, ऊर्जा, लघु तथा साना जलविद्युत्, सञ्चार आदि उपक्षेत्रहरू समावेश गर्नुपर्दछ। यसैगरी दिगो विकासका लक्ष्य अन्तर्गत लक्ष्य ७: सवैले धान्न सक्ने स्वच्छ ऊर्जा, लक्ष्य ९: उद्योग, नवीन खोज तथा पूर्वाधार र लक्ष्य ११: दिगो शहर तथा समुदाय आदिलाई यस क्षेत्रमा समावेश गर्नुपर्दछ।
- (घ) **वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन:** यस विषय क्षेत्रमा वन, भू तथा जलाधार संरक्षण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन, वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन लगायतका उपक्षेत्रहरू समावेश गर्नुपर्दछ। साथै दिगो विकासका लक्ष्य अन्तर्गत लक्ष्य १२: उत्तरदायी उपभोग तथा उत्पादन, लक्ष्य १३: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्य, लक्ष्य १५: जमिन माथिको जीवनलाई यस विषय क्षेत्रभित्र समावेश गर्नुपर्दछ।
- (ङ) **सुशासन तथा संस्थागत विकास:** सङ्गठन तथा मानव संसाधन, संस्थागत क्षमता विकास, राजस्व परिचालन, वित्तीय व्यवस्थापन, नागरिक सन्तुष्टि सर्वेक्षण तथा सामाजिक उत्तरदायित्व, आन्तरिक र अन्तिम लेखा परीक्षण, सेवा प्रवाह, सूचना प्रविधिको प्रयोग, अन्तर निकाय समन्वय आदिलाई यस विषय क्षेत्रमा समावेश गर्नुपर्दछ। दिगो विकास लक्ष्य अन्तर्गत लक्ष्य १६: शान्ति, न्यायपूर्ण समाज र बलिया संस्था र लक्ष्य १७: बहुसरोकार र साभेदारीलाई समेत यस विषय क्षेत्रभित्र समावेश गर्नुपर्दछ।

१.३ आय व्ययको प्रक्षेपण गरिएको तथ्याङ्क सहितको विवरण प्रदेश सरकार र नेपाल सरकारमा पेश गर्ने

गाउँ नगरपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना, तथ्याङ्कीय आधार, विगतको खर्चको प्रवृत्तिको आधारमा आगामी वर्षमा हुन सक्ने सार्वजनिक खर्च (चालु खर्च, पुँजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्था) को

लागि आवश्यक रकमको प्रक्षेपण गर्नुपर्दछ। खर्च प्रक्षेपण गर्दा महालेखा परीक्षकबाट स्वीकृत एकीकृत आर्थिक सङ्केत, वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ अनुसार गर्नुपर्दछ।

स्थानीय राजस्व परामर्श समितिले आन्तरिक राजस्वका स्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षका लागि प्राप्त हुन सक्ने आन्तरिक स्रोतको अनुमान गर्नुपर्दछ। समितिले आन्तरिक आयको अनुमानको साथै बाह्य स्रोतबाट प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको पनि प्रारम्भिक अनुमान गर्नुपर्दछ। राजस्व परामर्श समितिले पेश गर्ने प्रतिवेदनको ढाँचा **अनुसूची - १९** मा उल्लेख भएबमोजिम हुनेछ।

खर्च प्रक्षेपणको आधार

खर्चको प्रक्षेपण गर्दा तथ्याङ्क तथा सूचनाको उपलब्धता अनुसार देहायका विधिहरू प्रयोग गर्न सकिनेछः

- **तथ्याङ्कीय आधार:** खर्चको एकाइ, सङ्ख्या तथा दर अनुमान गर्न सकिने शीर्षकहरू।
- **विगतको आय वृद्धिको प्रवृत्ति:** खर्चको एकाइ, सङ्ख्या र दर अनुमान गर्न सकिदैन तर विगतको यथार्थ खर्चको विवरण प्राप्त हुने शीर्षकहरू।
- **मध्यमकालीन खर्च संरचना:** आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई सम्बन्धित बजेट सङ्केत नम्बरमा एकीकृत गरी बजेट अनुमानका लागि प्रयोगमा ल्याउने।
- **सम्झौताको आधारमा:** ऋण तथा अनुदान सम्झौता भएमा सोही सम्झौताको आधारमा खर्चको प्रक्षेपण गर्ने।
- **अनुमानको आधारमा प्रक्षेपण:** खर्च अनुमानका लागि कुनै आधार उपलब्ध नभएमा प्रयोग ल्याउने।
- **शून्य प्रक्षेपण:** खर्चको कुनै सम्भावना नभएका शीर्षकहरूमा प्रयोग गर्ने।

राजस्व परामर्श समितिले आन्तरिक आयको र स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले तथ्याङ्कीय आधार, विगतको प्रवृत्ति लगायतको विधिहरूको प्रयोग गरी नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने वित्तीय हस्तान्तरण, राजस्व बाँडफाँट, रोयल्टी, जनसहभागिता, आन्तरिक ऋण तथा अन्य आयको प्रक्षेपण गर्नुपर्दछ। राजस्वको प्रक्षेपण गर्दा महालेखा परीक्षकबाट स्वीकृत एकीकृत आर्थिक सङ्केत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ मा व्यवस्था भए अनुसार गर्नुपर्दछ। गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरेको अवस्थामा सो कार्ययोजनाले गरेको प्रक्षेपणलाई अद्यावधिक गरी राजस्वको अनुमान गर्नुपर्दछ। राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार नभएको अवस्थामा आयको अनुमान गर्दा तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूको उपलब्धताको आधारमा तथ्याङ्कीय आधार, विगतको प्रवृत्ति, सम्झौताको आधार लगायतको विधिहरू प्रयोगमा ल्याउनुपर्दछ।

गाउँ नगरपालिकाले **अनुसूची- २०** बमोजिमको ढाँचामा आगामी आर्थिक वर्षका लागि अनुमानित आय-व्ययको प्रक्षेपण गरिएको तथ्याङ्क सहितको विवरण **पुस मसान्तभित्र** सङ्घीय तथा प्रदेश अर्थ मन्त्रालयमा पठाउनु पर्दछ।

राजस्वको अनुमान गर्ने आधार

राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार नभएको अवस्थामा आयको अनुमान गर्दा तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूको उपलब्धताको आधारमा निम्न विधिहरू प्रयोगमा ल्याउनु पर्दछ :

- **तथ्याङ्कीय आधार:** करदाता सङ्ख्या X करको औसत दर X दायरामा ल्याउन सकिने प्रतिशत,
- **विगतको आय वृद्धिको प्रवृत्ति:** औषत वार्षिक वृद्धिदर निकाली अन्तिम वर्षको अनुमानित आयमा सोही प्रतिशतको आधारमा वृद्धि गर्दै जाने,
- **विनियोजन तथा त्यसपछि एकमुष्ट (Lump Sum) वृद्धि दर:** सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँट र अन्य निकायबाट प्राप्त हुने अनुमानित रकममा वार्षिक १० प्रतिशतका दरले वृद्धि गर्दै जाने,
- **सम्भौताको आधार:** ऋण तथा अन्य आयको सम्भौता भएमा सोही सम्भौताको आधारमा आयको प्रक्षेपण गर्ने,
- **अनुमानको आधारमा प्रक्षेपण:** विलकुलै नयाँ आयका स्रोतहरू भई आय अनुमानका लागि कुनै आधार उपलब्ध नभएको अवस्था प्रयोग गर्ने,
- **शून्य प्रक्षेपण:** आयको कुनै सम्भावना नभएका शीर्षकहरूमा प्रयोग गर्ने ।

चरण २ : स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण

यस चरण अन्तर्गत देहायमा उल्लिखित कार्यहरू सञ्चालन गर्नुपर्नेछ :-

२.१ नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट बजेट सीमा र मार्गदर्शन प्राप्त गर्ने

नेपाल सरकार एवम् प्रदेश सरकारबाट राजस्व तथा रोयल्टी बाँडफाँट र वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त हुन सक्ने स्रोतको विवरण प्राप्त गर्नुपर्नेछ। नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने बजेट सीमा र मार्गदर्शन **फागुन मसान्तभित्र** र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने बजेट सीमा र मार्गदर्शन **चैत मसान्तभित्र** प्राप्त हुनुपर्दछ। नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने बजेट सीमा SuTRA मार्फत प्राप्त हुनेछ। नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट निर्धारित समयमा बजेट सीमा प्राप्त नभएमा पुस महिनामा अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको विवरणलाई नै आधार लिन सकिनेछ।

२.२ पूर्व बजेट छलफल गर्ने

गाउँ नगरपालिकामा कार्यरत अ. गैसस, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था लगायत सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूसँग पूर्व बजेट छलफल गरी सङ्घ संस्थाको बजेट तथा कार्यक्रम स्थानीय सरकारको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गराउने प्रक्रिया निर्धारण गरिनेछ। यस्तो छलफलको नेतृत्व अध्यक्ष वा प्रमुखले **चैत मसान्तभित्र** सम्पन्न गर्न उपयुक्त हुन्छ।

२.३ आगामी आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम सभामा पेश गर्ने

बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले आवधिक योजना, विषयगत क्षेत्रगत रणनीतिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र लगानीको प्राथमिकताको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रमको प्रस्ताव तयार गर्नुपर्नेछ। यसले स्थानीय तहको विषय क्षेत्रगत बजेट सीमा तथा प्राथमिकता

निर्धारण गर्न मार्गदर्शन गर्नेछ। नीति तथा कार्यक्रमको प्रस्ताव तयार गर्दा संविधान तथा प्रचलित कानून, नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त मार्गदर्शन समेतको आधारमा गाउँ नगरपालिकाको सामाजिक तथा आर्थिक रूपान्तरण र समष्टिगत विकासलाई केन्द्रित गर्नुपर्दछ। स्थानीय सरकारको नीति तथा कार्यक्रमको खाका **अनुसूची - २१** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

२.४ कुल बजेट अनुमान तथा सीमा निर्धारण गर्ने

आन्तरिक आय, नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँट, रोयल्टी, वित्तीय हस्तान्तरण एवम् प्रदेश सरकारसँग बाँडफाँट भई प्राप्त हुने रकम र वित्तीय हस्तान्तरणबाट प्राप्त हुन सक्ने स्रोत, अन्य अनुदान, एवं जनसहभागिता र आन्तरिक ऋणको विवरणको आधारमा पौष महिनामा गरिएको स्रोत अनुमानलाई अद्यावधिक गरी कुल स्रोतको अनुमान गर्नुपर्दछ। आगामी आर्थिक वर्षको कुल बजेट रकम अनुमान गरेपछि आवश्यक प्रशासनिक तथा कार्यालय सञ्चालन खर्च छुट्याई बाँकी रकमबाट विकास कार्यक्रमका लागि बजेट सीमा निर्धारण गर्नुपर्दछ। यसरी प्रशासनिक खर्चका लागि बजेट सीमा निर्धारण गर्दा राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त रकम र आन्तरिक आयको रकम भन्दा बढी नहुने गरी गर्नुपर्दछ। विकास कार्यक्रम अन्तर्गत चालु तथा पुँजीगत दुवैतर्फको बजेट समावेश हुनुपर्दछ।

कुल बजेट सीमाबाट प्रशासनिक तथा कार्यालय सञ्चालन खर्च घटाई बाँकी रकमबाट देहायको प्राथमिकताको आधारमा बजेट घटाई बाँकी रकमको मात्र विषय क्षेत्रगत बजेट सीमा निर्धारण गर्नुपर्दछ:-

- (क) गाउँ नगर गौरवका आयोजना कार्यक्रमको लागि आवश्यक रकम,
- (ख) सम्पूरक अनुदानबाट सञ्चालन हुने योजनाको लागि आवश्यक रकम,
- (ग) सशर्त अनुदानबाट सञ्चालन हुने योजना तथा कार्यक्रमको लागि तोकिएको रकम,
- (घ) दिगो विकासका लक्ष्य लगायत राष्ट्रिय अन्तर्गर्ष्टिय प्रतिवद्धता कार्यान्वयनको लागि आवश्यक रकम,
- (ङ) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन बमोजिम गाउँ नगरपालिका आफैले सञ्चालन गर्नुपर्ने अत्यावश्यक कार्यका लागि आवश्यक रकम।

विषय क्षेत्रगत बजेट सीमा निर्धारण गर्दा गाउँ नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच, आवधिक तथा विषय क्षेत्रगत रणनीतिक गुरुयोजनाको लक्ष्य, उद्देश्य र प्राथमिकता बमोजिम उच्च प्राथमिकतामा रहेका विषय क्षेत्रमा तुलनात्मक रूपमा बढी बजेट सीमा निर्धारण गर्नुपर्दछ।

विषय क्षेत्रगत बजेट सीमा निर्धारण पश्चात् खर्च गर्ने एकाइ (महाशाखा शाखा र वडा) अनुसार बजेटको सीमा निर्धारण गर्नुपर्दछ। यसरी बजेट सीमा निर्धारण गर्दा विषय क्षेत्रगत आयोजना तथा कार्यक्रमको लागि आवश्यक रकम छुट्याई बाँकी रकम वडाभित्रका स-साना र वडावासीका दैनिक समस्यालाई सम्बोधन गर्ने आयोजना तथा कार्यक्रमको लागि वडागत सीमा निर्धारण गर्नुपर्दछ। वडागत बजेटको सीमा निर्धारण गर्दा जनसंख्या, क्षेत्रफल, मानव विकासको अवस्था, पूर्वाधार विकासको अवस्था, राजस्व परिचालनको अवस्था र लागत सहभागिताको अवस्था जस्ता विषयलाई आधार लिनुपर्दछ। बजेट सीमा निर्धारणको लागि देहायको आधार र अङ्गभारको उपयोग गर्न सकिनेछ।

वडागत बजेट सीमा निर्धारणको आधार र भार

देहायमा उल्लिखित आधार, भार तथा ढाँचामा वडागत बजेटको सीमा निर्धारण गर्नुपर्नेछ:

वडा नम्बर	जनसंख्या (*३०%)	क्षेत्रफल (*२०%)	पूर्वाधारविकासको अवस्था (*२०%)	राजस्व परिचालनको अवस्था (*२०%)	लागत सहभागिताको अवस्था (*१०%)	बजेट सीमा रकम (रु हजारमा)
१						
२						
३						
४						
५						

*यो प्रतिशत उदाहरणको लागि मात्र हो र यसलाई स्थानीय आवश्यकता अनुसार कार्यपालिकाले निर्धारण गर्नुपर्नेछ।

बजेट सीमा निर्धारणका लागि **अनुसूची - २२** मा बमोजिमको ढाँचाको प्रयोग गर्नुपर्नेछ।

२.५ बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन तयार गर्ने

आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत रणनीति तथा गुरुयोजनाको लक्ष्य, उद्देश्य र प्राथमिकता, स्थानीय आवश्यकता, विषयगत क्षेत्र बजेटको सीमा, नीति तथा कार्यक्रमको प्राथमिकताको आधारमा वडास्तरीय तथा विषय क्षेत्रगत आयोजना कार्यक्रम छनौटका लागि देहायको विषयमा स्पष्टता आउने गरी बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन तयार गर्नुपर्नेछ :-

- महाशाखा/शाखा र वडा कार्यालयले कुन कुन विषय क्षेत्र/उपक्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्ने हो ?
- विषयगत बजेट सीमाको पालना कसरी गर्ने तथा वडास्तरमा विषय क्षेत्रगत सीमा गर्नुपर्ने वा नपर्ने र कुन कुन विषय क्षेत्रमा बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु पर्ने हो ?
- गाउँ/नगरपालिकाको विशेष प्राथमिकतामा परेको विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र वा क्रमागत कार्यक्रम तथा आयोजनालाई बजेट सुनिश्चित (Earmark) गर्नुपर्ने वा नपर्ने ?
- बढीमा कति र न्यूनतम कति लागतसम्मका आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्ने हो ?
- कस्ता आयोजना तथा कार्यक्रम खर्च चालु बजेटबाट र कस्ता योजना तथा कार्यक्रम खर्च पुँजीगत बजेटबाट छनौट गर्नुपर्ने हो ?
- प्राथमिकता निर्धारणका आधार, विधि तथा प्रक्रिया के के हुन् ?
- प्राथमिकता निर्धारण गरेपछि कुन ढाँचामा आयोजना तथा कार्यक्रम कहिलेसम्म पेश गर्नुपर्ने हो ?

यस प्रकार तयार गरिएको बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएपश्चात् प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले बजेट सीमासहित विषयगत महाशाखा/शाखा र वडा कार्यालयलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ। बजेट तर्जुमा मार्गदर्शनको ढाँचा **अनुसूची - ८** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

२.६ प्राथमिकता निर्धारणको आधार, मापदण्ड र विधि तयार गर्ने

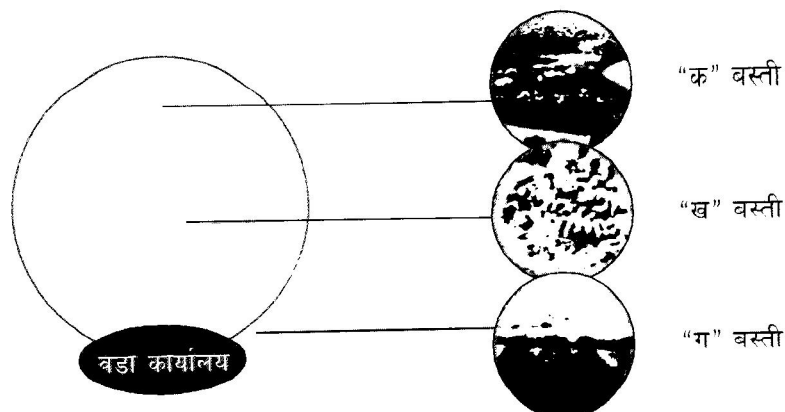
आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारणका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा उल्लेख भएका आधारहरूका साथै दीगो विकास लक्ष्य र क्षेत्रगत आधारहरू समेत थप गर्न सकिनेछ। आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारणका लागि भार (Weightage) विधि लगायत एक वा एकभन्दा बढी विधिहरूको प्रयोग गर्न सकिनेछ। उपरोक्त विधिहरू मध्ये भार विधिको प्रयोग गर्न प्राथमिकता दिनुपर्दछ। प्राथमिकता निर्धारणका आधार र विधि **अनुसूची - ११** मा प्रस्तुत गरे बमोजिम हुनुपर्नेछ।

चरण ३ : बस्ती तहमा योजना छनौट

यस चरण अन्तर्गतका कार्यहरू देहायअनुसार सञ्चालन गर्नुपर्नेछ:-

३.१ बस्ती/टोल बैठकको कार्यतालिका तयारी र जिम्मेवारी बाँडफाँट गर्ने

वडा समितिले वडामा रहेका सबै वस्तीहरूको सूची तयार गर्नुपर्दछ। समितिले आफ्नो वडामा प्रतिनिधित्व गर्ने सदस्यलाई विभिन्न वस्ती वा टोलको योजना तर्जुमा कार्यमा सहजीकरण गर्न संयोजन गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गर्नुपर्नेछ। सूचीअनुसारका हरेक वस्तीमा योजना छनौट बैठक आयोजना गर्न सम्भव भएसम्म सबैलाई पायक पने स्थानमा बोलाउने गरी भेलाको कार्यतालिका तयार गर्नुपर्दछ। वडा समितिले वडाभित्रका वस्तीहरूमा योजना तर्जुमाको लागि बैठक हुने दिन, मिति र समय कम्तिमा तीन दिन अगावै सार्वजनिक सूचना मार्फत जानकारी गराउनु पर्नेछ। बैठकको कार्यतालिका अनुसार वस्ती टोलस्तरमा योजना छनौट बैठकको छलफलमा आएका विषयवस्तु टिपोट गर्ने कर्मचारी वा कर्मचारी उपलब्ध नभएमा सहजकर्ताको समेत व्यवस्था गर्नुपर्दछ। वस्ती टोलस्तरमा योजना तर्जुमा सम्बन्धमा छलफल गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, बालबालिका, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलन जस्ता विषयमा विशेष ध्यान दिई सहजीकरण गर्नुपर्दछ।

३.२ बस्ती/टोलस्तरमा आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गरी वडा समितिमा पेश गर्ने

वस्ती टोलस्तरको बैठकबाट आवश्यकता पहिचान र प्राथमिकता निर्धारण गरी वस्ती टोलस्तरका आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ। वस्ती टोलस्तरमा आवश्यकता पहिचान तथा आयोजना र कार्यक्रम छनौट गर्दा **“कोही पनि नछुट्नु र कोहीपनि पछाडि नपर्नु”** को अवधारणा अनुसार सो

बस्तीभित्रका सबै वर्ग र समुदाय (महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेसी, थारु, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पिछडावर्ग, अल्पङ्ख्यक, सिमान्तकृत, युवा, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, आदि) को प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्नुपर्दछ।

बस्ती/टोलस्तरमा हुने योजना तर्जुमा प्रक्रियामा टोल वा बस्ती भित्रका क्रियाशील सामुदायिक संस्थाहरू (टोल विकास संस्था, आमा समूह, बाल क्लब वा सञ्जाल, युवा क्लब, नागरिक सचेतना केन्द्र, विभिन्न सरकारी कार्यालयबाट गठन भएका समूह आदि) लाई पनि सहभागी गराउनु पर्दछ। बस्तीमा योजना छनौट गर्दा दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त गर्ने एवम् विपद् जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणमा प्रत्यक्ष योगदान गर्ने आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्न सहजीकरण र प्राथमिकता दिनुपर्नेछ। बस्ती/टोल तहको छलफलबाट टिपोट तथा छनौट भएका आयोजना तथा कार्यक्रमको अभिलेख तयार गरी संयोजकले निर्धारित ढाँचामा वडा समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ। बस्ती/टोल तहमा योजना छनौट गर्ने र वडा समितिमा पेश गर्ने विवरण फाराम **अनुसूची - २३** मा दिइएको छ।

चरण ४ : वडास्तरमा प्राथमिकता निर्धारण तथा छनौट

यस चरण अन्तर्गतका कार्यहरू देहाय अनुसार सञ्चालन गर्नुपर्नेछ :-

४.१ बस्ती/टोलस्तरबाट प्राप्त आयोजना/कार्यक्रम विषय क्षेत्रअनुसार सूची तयार गर्ने

बस्ती/टोलस्तरबाट प्राप्त आयोजना कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत गरी विषयक्षेत्रअनुसार छुट्याई निर्धारित ढाँचामा सूचीकृत गर्नुपर्दछ। यस प्रकारको आयोजनाको सूचीमा वडा समितिले पहिचान गरेको वडास्तरीय आयोजनाहरू समेत समावेश गरी प्राथमिकता निर्धारणका लागि वडा समितिको बैठकमा पेश गर्नुपर्दछ। यसरी सूची पेश गर्दा प्राथमिकता समेत निर्धारण गरी पेश गर्दा छलफलका लागि आधार उपलब्ध हुनसक्दछ।

४.२ वडा तहमा आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण तथा छनौट गर्ने

यस प्रकार छनौट भएका आयोजना तथा कार्यक्रमको सूचीबाट वडा समितिले कार्यपालिकाबाट उपलब्ध आयोजना प्राथमिकता निर्धारणका आधारहरू तथा बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शनको आधारमा आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गर्नुपर्दछ। वडा समितिले आयोजना/कार्यक्रमको प्राथमिकताक्रम निर्धारण गर्दा स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले तोकेको आधार तथा विधि बमोजिम गर्नुपर्नेछ। आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारणको आधार, विधि तथा ढाँचा **अनुसूची - ११** मा दिइएको छ। वडा समितिले बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शनको आधारमा वडालाई प्राप्त बजेट सीमा भित्र रही वडा मार्फत सञ्चालन हुने प्राथमिकताक्रममा रहेका आयोजना/कार्यक्रमको विवरण तयार गर्नुपर्दछ। वडा समितिले कार्यपालिकामा पेश गर्ने आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरणको ढाँचा **अनुसूची - २४** अनुसार हुनुपर्नेछ।

वडास्तरको बजेट सीमाभित्र रही वडा समितिले पारित गरेको आयोजना तथा कार्यक्रमलाई दोहोरो नपर्ने भएमा त्यसैलाई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले अन्तिम रूप दिन उपयुक्त हुन्छ। यसका साथै वडा समितिले दुई वा सोभन्दा बढी वडा समितिने महत्वपूर्ण आयोजना/कार्यक्रमहरू तथा वडास्तरीय बजेट सीमाले नपुग्ने आयोजनाहरू समावेश गर्नुपर्ने भएमा औचित्य खुलाई छुट्टै सूची तयार गरी कार्यपालिकामा

पठाउन सकिनेछ। यसको लागि **अनुसूची - २४** को फाराम प्रयोग गर्न सकिनेछ। यस सूचीलाई बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले कार्यपालिका अन्तर्गतका सम्बन्धित महाशाखा, शाखा वा एकाइमा पठाउनु पर्नेछ।

चरण ५: बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा

यस चरण अन्तर्गतका कार्यहरू देहाय अनुसार सञ्चालन गरिनेछ :-

५.१ विषयगत क्षेत्र आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने

विषयगत महाशाखा, शाखा तथा एकाइले प्राप्त बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन अनुसार विषयगत आयोजना/कार्यक्रमको सूची तयार गर्नुपर्दछ। यसरी सूची तयार गर्दा, आवधिक योजना, आयोजना बैङ्क, चालु आर्थिक वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना र वडा समिति लगायत विभिन्न स्रोतहरूबाट प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई आधार लिनुपर्दछ। सूचीमा समावेश आयोजना तथा कार्यक्रमलाई महाशाखा/शाखा/एकाइले प्राथमिकताक्रम निर्धारण गरी **अनुसूची - २५** बमोजिमको ढाँचामा सम्बन्धित विषयगत समितिमा पेश गर्नुपर्दछ।

गाउँ/नगरस्तरीय विषयगत आयोजनाको सूची

गाउँ/नगरस्तरीय विषयगत क्षेत्र आयोजना/कार्यक्रमहरूको सूची तयार गर्दा देहायका स्रोतलाई आधार लिनु पर्दछ :

- गाउँ/नगरपालिकाका गौरवका संभाव्य आयोजना/कार्यक्रमहरू;
- आवधिक तथा विषयगत गुरुयोजनामा समावेश आयोजना तथा कार्यक्रमहरू;
- आयोजना बैङ्क तथा मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू;
- सशर्त र समपूरक अनुदान अन्तर्गत सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमहरू;
- वडा समितिबाट छुट्टै सूचीको रूपमा प्राप्त भएका आयोजना तथा कार्यक्रम आदि।

५.२ गैसस र अन्य सङ्घ/संस्थाबाट योजना तथा बजेट सङ्कलन गर्ने

गाउँ/नगरपालिका क्षेत्रभित्र कार्यरत अ गैसस, उपभोक्ता समिति, सहकारी, अन्य सामाजिक तथा सामुदायिक सङ्घ/संस्थाबाट आगामी आर्थिक वर्षमा सञ्चालन गर्न प्रस्ताव गरेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू निर्धारित वा आ-आफ्नो ढाँचामा **जेष्ठ १० गतेभित्र** कार्यपालिकामा पेश गर्नुपर्दछ। यसरी पेश भएका आयोजना तथा कार्यक्रमको विषयमा छलफल गर्न बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले बैठक बोलाउन सक्नेछ।

५.३ विषयगत समितिहरूमा छलफल र प्राथमिकता निर्धारण गर्ने

विषयगत महाशाखा/शाखा/एकाइबाट प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विषयगत समितिहरूमा छलफल गरी विषय क्षेत्र अनुसार पुनः प्राथमिकता निर्धारण गरी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश गर्नुपर्नेछ। विषयगत समितिहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई

स्थानीय तहको आवधिक योजना, क्षेत्रगत रणनीतिहरू, आयोजना प्राथमिकता निर्धारणका आधार तथा मार्गदर्शन वमोजिम प्राथमिकताक्रम निर्धारण गर्नुपर्दछ।

५.४ वार्षिक विकास कार्यक्रमको प्रस्ताव तयार गर्ने

बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले विषयगत समितिहरूबाट प्राथमिकताक्रम निर्धारणसहित पेश भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूमा दोहोरो नपर्ने तथा बजेट सीमाभित्र रहेका र मार्गदर्शनअनुसार हुने देहायमा उल्लिखित आधारहरू हेरी वार्षिक विकास कार्यक्रमको प्रस्ताव तयार गर्नुपर्दछ। वार्षिक विकास कार्यक्रम तयारी ढाँचा **अनुसूची - २६** मा दिइएको छ।

- (क) स्थानीय तहको आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिअनुसारको आयोजना तथा कार्यक्रम;
- (ख) स्थानीय तहको आयोजना वैङ्ग तथा मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश भएका, सम्भावना अध्ययन तथा विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भई लागत यकिन भएका आयोजना तथा कार्यक्रम;
- (ग) विषयगत समितिबाट प्राथमिकताक्रम निर्धारण भई नआएका तर गाउँ नगरस्तरका महत्वपूर्ण आयोजनाहरू छनौट गर्नुपर्ने भएमा स्पष्ट आधार र औचित्य समेतको आधारमा बजेटको सुनिश्चितता हुने गरी प्रस्ताव भएका आयोजना तथा कार्यक्रम;
- (घ) स्थानीय तहको स्रोत साधनले मात्र आयोजना सम्पन्न गर्न संभव नभएका तर स्थानीय तहका लागि अत्यावश्यक र तोकिएको मापदण्ड पूरा गरेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई सम्पूरक तथा विशेष अनुदानबाट सञ्चालन गर्नका लागि प्रस्ताव भएका आयोजना तथा कार्यक्रम;
- (ङ) आयोजनाको भौतिक तथा वित्तीय प्रगति र कार्यनालिका अनुरूप आगामी आर्थिक वर्षका लागि आवश्यक पर्ने बजेट सुनिश्चित भएका बहुवर्षीय आयोजनाहरू;
- (च) दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरणका लागि आवश्यक आयोजना तथा कार्यक्रम;
- (छ) समावेशीकरण, वातावरण व्यवस्थापन, विपद् जेखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, बालमैत्री तथा वातावरणमैत्री कार्यहरू, सुशासन र सदाचार प्रवर्द्धन जस्ता साझा विषयलाई सम्बोधन गर्ने आयोजना तथा कार्यक्रम।

५.५ अ/गैसस तथा विकास साभेदारको कार्यक्रमलाई एकीकृत गरी समावेश गर्ने

गाउँ नगरपालिकामा कार्यरत अ/गैसस, उपभोक्ता समिति एवम् विकास साभेदारहरूबाट प्राप्त बजेट तथा कार्यक्रम माथि छलफल गरी दोहोरो नहुने तथा सम्बन्धित निकाय संस्थाबाट सञ्चालन हुने गरी वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको प्रस्तावमा समावेश गराउनु पर्दछ। यसरी कार्यक्रम समावेश गर्दा निर्धारित वा उपलब्ध ढाँचामा तयार गर्न सकिनेछ।

५.६ बजेट (राजस्व, व्यय र वित्तीय व्यवस्था) को प्रस्ताव तयार गर्ने

वार्षिक कार्यक्रम तथा आयोजनालाई अन्तिम रूप दिएपछि सोको लागि आवश्यक व्यय अनुमान सम्बन्धित शीर्षकमा समावेश गर्नुपर्दछ। यस चरणमा स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले गरेको राजस्व तथा व्यय प्रक्षेपणलाई अद्यावधिक गरी आगामी वर्षका लागि आय, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्था बजेट तयार गर्नुपर्दछ। आय, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्था बजेटको ढाँचा **अनुसूची - २७** वमोजिम छ।

५.७ आर्थिक विधेयक तथा विनियोजन विधेयकको मस्यौदा तयार गर्ने

बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले विनियोजन विधेयकको मस्यौदा तयार गर्नुपर्नेछ। राजस्व परामर्श समितिले आर्थिक विधेयकको मस्यौदा तयार गर्नुपर्नेछ। नेपाल सरकारले उपलब्ध गराएको तमूना कानून बमोजिम आर्थिक विधेयक तथा विनियोजन विधेयकको मस्यौदा तयार गर्नुपर्नेछ।

५.८ वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेटको एकीकृत मस्यौदाको प्रस्ताव तयार गर्ने

माथि उल्लिखित ५.१ देखि ५.७ सम्मका कार्यहरू सम्पन्न भएपछि बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमसँग सम्बन्धित दस्तावेजहरूलाई एकीकृत गरी वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको मस्यौदा तयार गरी **असार ५ गतेभित्र** अध्यक्ष वा प्रमुखमार्फत् कार्यपालिकामा पेश गर्नुपर्दछ। यसरी पेश गर्ने वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको एकीकृत मस्यौदामा चालु वर्षको समीक्षा विवरण समेत तयार गरी समावेश गर्नुपर्दछ। मस्यौदामा समावेश गर्नुपर्ने विषयवस्तु देहायमा उल्लेख भएबमोजिम हुनुपर्नेछ।

- (क) चालु आर्थिक वर्षको समीक्षा विवरण
- (ख) नीति तथा कार्यक्रम र बजेट वक्तव्य
- (ग) आय, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्था बजेट
- (घ) गैसस तथा अन्य संघ/संस्थाको कार्यक्रम
- (ङ) मध्यमकालीन खर्च संरचना
- (च) वार्षिक विकास कार्यक्रम
- (छ) आर्थिक विधेयक
- (ज) विनियोजन विधेयक

एकीकृत वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको मस्यौदा प्रस्तावमा समावेश हुनुपर्ने विषय

- नीति तथा कार्यक्रम र बजेट वक्तव्य
- आय, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्था बजेट
- गैसस तथा अन्य संघ/संस्थाका कार्यक्रम
- मध्यमकालीन खर्च संरचना
- वार्षिक विकास कार्यक्रम
- आर्थिक विधेयक

चरण ६ : कार्यपालिकाबाट बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृति

यस चरण अन्तर्गतका कार्यहरू देहायअनुसार सञ्चालन गर्नुपर्नेछ :-

६.१ बजेट वक्तव्य, आर्थिक एवम् विनियोजन विधेयक तथा राजस्व, व्यय र वित्तीय व्यवस्थाको अनुमान र वार्षिक कार्यक्रम कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गर्ने

बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिले तयार गरी पेश गरेको बजेट वक्तव्य, राजस्व, व्यय र वित्तीय व्यवस्था बजेट, मध्यमकालीन खर्च संरचना, वार्षिक विकास कार्यक्रम, आर्थिक तथा विनियोजन विधेयक सम्बन्धी दस्तावेज सहितको एकीकृत वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको प्रस्ताव अध्यक्ष वा प्रमुखले कार्यपालिकाको बैठकमा पेश गर्नुपर्नेछ। कार्यपालिका बैठकमा बजेट वक्तव्य, राजस्व, व्यय तथा वित्तीय व्यवस्था बजेट, मध्यमकालीन खर्च संरचना, वार्षिक विकास कार्यक्रम, आर्थिक विधेयक र विनियोजन विधेयकलाई छुट्टाछुट्टै रूपमा पेश तथा दफावार छलफल गरी स्वीकृत गर्नुपर्नेछ।

६.२ बजेट तथा कार्यक्रमको एकीकृत प्रस्ताव सभामा प्रस्तुत गर्ने

बजेट वक्तव्य, आर्थिक एवम् विनियोजन विधेयक, राजस्व, व्यय र वित्तीय व्यवस्थाको अनुमान (वार्षिक बजेट) र वार्षिक विकास कार्यक्रमको एकीकृत प्रस्ताव कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी **असार १० गतेभित्र** सभामा पेश गर्नुपर्नेछ।

चरण ७ : स्थानीय सभाबाट बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृति

यस चरण अन्तर्गतका कार्यहरू देहाय अनुसार सञ्चालन गर्नुपर्नेछ :-

७.१ बजेट व्यक्तव्य, आर्थिक विधेयक, विनियोजन विधेयक तथा बजेट अनुमान पारित गर्ने

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको बजेट तथा कार्यक्रमसँग सम्बन्धित सबै दस्तावेजहरू (वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम, आर्थिक विधेयक, विनियोजन विधेयक) उपाध्यक्ष/उपप्रमुख वा कार्यपालिकाले तोकेको कार्यपालिकाको कुनै सदस्यले **असार १० गतेभित्र** स्वीकृतिका लागि सभामा पेश गर्नुपर्नेछ। आगामी आर्थिक वर्षको वार्षिक बजेट (राजस्व र व्ययको अनुमान) तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम र सोसँग सम्बन्धित दस्तावेज सभामा पेश भएको १५ दिनभित्र छलफलको काम सम्पन्न गर्ने गरी कार्यतालिका बनाउनु पर्नेछ। सभाले दफावार छलफल पश्चात् बजेट पारित गर्न वा सुझावसहित कार्यपालिकामा फिर्ता पठाउन सक्दछ।

सुझाव सहित फिर्ता प्राप्त भएको बजेट उपर कार्यपालिकाले पुनर्विचार गरी आवश्यक परिमार्जन सहित वा परिमार्जन गर्नुपर्ने नदेखिएमा कारणसहित सभामा ५ दिनभित्र पुनः पेश गर्नुपर्नेछ। सभाले **असार मसान्तसम्म** आगामी आर्थिक वर्षको बजेट, कार्यक्रम तथा सोसँग सम्बन्धित विधेयकहरू स्वीकृत गर्नुपर्नेछ।

७.२ आर्थिक ऐन तथा विनियोजन ऐन राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने

सभाबाट पारित ऐनहरू अध्यक्ष प्रमुखद्वारा प्रमाणीकरण गरी स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गर्नुपर्दछ। आर्थिक ऐन तथा विनियोजन ऐन **असार मसान्तसम्म** प्रकाशन गरिसक्नु पर्दछ।

७.३ बजेट पुस्तिका तयारी तथा छपाइ गर्ने

सभाबाट बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत भएपश्चात् कार्यपालिकाले वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम **साउन १५ गतेभित्र** वा यथाशिघ्र प्रकाशन गर्नुपर्दछ। वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिकाको ढाँचा **अनुसूची - २८** मा तोकिए बमोजिम हुनु पर्नेछ।

८.८ वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना तथा कार्यान्वयन प्रक्रिया

सभाबाट स्वीकृत वार्षिक विकास कार्यक्रम गाउँ नगरपालिकाले संविधान तथा प्रचलित कानूनको अधिकार क्षेत्रभित्र रही निर्माण गरेका ऐन, नियम, कार्यविधि र मापदण्डअनुसार कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ। स्थानीय तहमा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा मुख्यतः स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४; सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३; स्थानीय तहको खरिद नियमावली, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, विषयगत नीति, ऐन, नियम तथा कार्यविधिअनुसार गर्नुपर्नेछ। यसका लागि गाउँ नगरपालिकाले आर्थिक वर्ष शुरु भएको एक महिनाभित्र आफ्नो वार्षिक खरिद योजना र गुरुयोजना स्वीकृत गरी सो अनुरूप खरिद कार्यको व्यवस्थापन गर्नुपर्दछ।

गाउँ/नगरपालिकाले उल्लिखित देहायका कुनै एक विधि माफत आयोजना/ कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ:-

- उपभोक्ता समिति
- ठेक्कापट्टा वा निर्माण व्यवसायी
- गैसस, समुदायमा आधारित संस्था